

Ministerie van Defensie
T.a.v. de Minister, de heer R.P. Brekelmans
Postbus 20701
2500 ES DEN HAAG

Postadres
Postbus 240
8000 AE Zwolle

Hoofdkantoor
Dr. Stolteweg 2
8025 AV Zwolle

Datum: 3 september 2024

Referentie: 03924/dir/rv-nv

Betreft: Landbouwbelangen bij Ruimte voor Defensie

Geachte heer Brekelmans,

De afgelopen periode heeft defensie aangegeven meer ruimte nodig te hebben voor defensie gerelateerde activiteiten. Dit doet zij middels het programma 'Ruimte voor Defensie'. In de communicatie die uw Ministerie daarover naar buiten heeft gebracht, wordt duidelijk dat een belangrijk deel van de gewenste ruimte landbouwgrond betreft. Hiermee raken uw ambities aan de agrarische sector, zowel in collectieve zin als op het niveau van individuele bedrijven.

Als LTO Noord, hebben wij met het oog op de belangen van onze leden, gebruik gemaakt van de mogelijkheid om te reageren op de Nota Reikwijdte en Detailniveau en is door u een reactienota opgesteld. Daarenboven hebben wij in de afgelopen maanden regionale voorlichtingsbijeenkomsten bijgewoond. Deze interactie heeft ons nieuwe inzichten opgeleverd die LTO Noord op dit moment aanleiding geven om met het oog op de belangen van onze leden in de negen noordelijke provincies nogmaals inbreng op dit dossier te leveren. Gelet op het feit dat ook provincies een prominente rol hebben in de discussie over ruimte en invulling daarvan, wordt deze brief in afschrift gezonden aan Gedeputeerde Staten van de provincies Fryslân, Groningen, Drenthe, Flevoland, Overijssel, Noord- en Zuid Holland, Utrecht en Gelderland

Agrarische belangen

Wij zijn ons bewust van de aanleiding om defensieactiviteiten op voldoende niveau te hebben en weten tegelijkertijd dat het ingewikkeld is om in een klein land als Nederland keuzes te maken zonder belangen te schaden. Want daar waar het gaat om stabiliteit en veiligheid heeft niet alleen defensie, maar ook de Nederlandse land- en tuinbouw een belangrijke positie die kan bijdragen in geopolitieke context. Mensen als de heer Hans Hoogeveen (onafhankelijk voorzitter van de FAO Raad) en de heer Rob de Wijk (directeur HCSS) hebben daar de afgelopen jaren meermaals aandacht voor gevraagd.

Als belangenorganisatie voor de agrarische sector vinden wij het van belang dat er zorgvuldig nagedacht en afgewogen wordt over waar ruimteclaims worden neergelegd. De impact op een agrarisch bedrijf van het moeten opgeven van een bedrijfslocatie, dan wel het moeten afstaan van grond is enorm groot. Het raakt in beide gevallen aan de continuïteit van gezinsbedrijven. Voor ons reden om ook in deze brief te vragen om een zorgvuldige afweging en een zorgvuldige procedure die ruimte laat aan individuele belanghebbenden om hun belangen te verdedigen.

Inhoudelijke bemerkingen

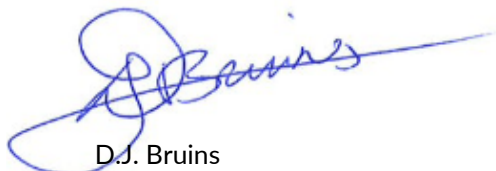
Allereerst hebben wij naar aanleiding van de terinzagelegging van de NRD en de reactienota die daarna openbaar is gemaakt, behoefte om onze zienswijze op de NRD nogmaals met u te delen. (bijgevoegd.) Reden om dit te doen ligt in het feit dat in de reactienota niet inhoudelijk op alle punten van onze inbreng wordt gereageerd en hiermee de Plan MER mogelijk een onvoldragen document gaat worden.

1. Een belangrijk punt hierbij is wat ons betreft de wijze waarop de zoektocht naar ruimte wordt aangevlogen. In de door u gehanteerde werkwijze kom je vrijwel altijd uit op landbouwgrond en dat is wat ons betreft niet nodig. Aanvullend op de "ladder" die wij in onze zienswijze op de NRD naar voren hebben gebracht, stellen wij vast dat schijnbaar niet gekeken wordt naar hergebruik van eigen (Defensie) ruimte. Zeker in de jaren 90 van de vorige eeuw zijn veel locaties van defensie (munitieopslagplaatsen, MOB-complexen, NATO-sites, oefenterreinen) buiten gebruik geraakt of nooit in gebruik genomen. (denk bijvoorbeeld aan Oude Molen, Darp en Staphorst). Dat is ruimte waar soms nog gebouwen staan en infrastructuur aanwezig is. Wat ons betreft is hergebruik van dergelijke ruimte het startpunt van een zoektocht naar oplossingen.
2. Verder is ons uit de beantwoording van de reactie op de NRD, maar ook tijdens de informatiebijeenkomsten, gebleken dat u de impact van het claimen van agrarische gebruiksruimte onderschat. De praktijk van vandaag leert dat het ontnemen van grond of het beperken van de exploitatiemogelijkheden van grond van een agrarisch bedrijf, de mogelijkheden om een renderende exploitatie te voeren ernstig beperkt en zelfs te niet doet. In de reactie op de zienswijzen beschrijft u hoe de impact op landbouw één van de te onderzoeken aspecten is. Dit is voor de agrarische sector geen geruststelling. Het vertrouwen in een goede afloop ontbreekt omdat voor het in kaart brengen van de impact op landbouw geen duidelijkheid bestaat of alle aspecten van die inbreuk op agrarische belangen voldoende in beeld komen. Onze suggestie om die als onderdeel van een Landbouw Effect Rapportage (LER) in kaart te brengen is niet overgenomen. Daarenboven is in de beoogde aanpak van de MER niet te doorgronden hoe agrarische belangen in de afwegingen gewogen zullen worden ten opzichte van bijvoorbeeld natuur belangen. Wij verzoeken u om als onderdeel van PlanMER alsnog een LER uit te voeren en tevens aan te geven hoe agrarische belangen objectief gewogen gaan worden.
3. Vanuit informatie door u gedeeld tijdens en na de regionale informatiebijeenkomsten is uit kaartbeelden duidelijk geworden waar precies (perceelsniveau) nieuwe ontwikkelingen zouden kunnen plaatsvinden. Het is van belang te noemen dat visualisatie van voornemens aan één kant duidelijkheid geeft, maar tegelijkertijd een negatieve stempel drukt op de betrokken percelen. Een stempel dat, zeker indien de daadwerkelijke invulling van de locatie met defensie activiteiten (al dan niet voorgoed) uit blijft, voor onterechte schade en onzekerheid heeft gezorgd. Dit vraagt om zorgvuldigheid, maar ook als claimlegger nadenken over compensatie van de schade die u hiermee de betrokken grondeigenaar berokkend.
4. Tijdens de informatiebijeenkomsten is ook duidelijk geworden dat naast de fysieke claim op ruimte door militaire gebouwen, installaties en oefenruimte, er ook externe buffers worden vastgesteld. Het ruimtebeslag dat hiermee onder meer bij munitie opslagplaatsen (400 - 1900 meter) ontstaat, is aanzienlijk. Vanuit agrarisch perspectief is er grote onduidelijkheid en zorg over de mogelijkheden voor het exploiteren van gronden in die bufferzone. Impliciet voelt de ruimteclaim als het ontnemen van het eigendom en zal de schade voor de bedrijfsvoering aanzienlijk zijn. Nadere duiding uwerzijds is van belang om helder te krijgen wat de status en impact van bufferzones zal zijn.

Tot slot

Onder verwijzing naar het participatieplan (paragraaf 3.2 sub 2) maken wij gebruik van de mogelijkheid van "informele participatie". Als belangenorganisatie voor de agrarische sector stellen wij vast dat de potentiële inbreuk op agrarische belangen groot is. Dat vraagt volgens ons om een complete Plan MER waar de impact op individuele bedrijven en de collectieve sector in een gebied indringend wordt beschreven. Dit is nodig om uiteindelijk zorgvuldige afwegingen te kunnen maken en ook uit te kunnen leggen hoe die afweging tot stand is gekomen.

Met vriendelijke groet,

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'D.J. Bruins', with a long horizontal stroke extending to the right.

D.J. Bruins
Voorzitter LTO Noord

Bijlage: Zienswijze op de NRD

In afschrift aan: College van gedeputeerde Staten van Fryslân, Groningen, Drenthe, Flevoland, Overijssel, Gelderland, Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht.